

Svein Solhjell
Jomfrubråtvn.60
1179 Oslo

Oslo 21.6.2002

Miljøverndepartementet

Uttalelse vedr. Kulturminnemeldingen, NOU 2002:1

Som medlem av styret i Oslo og Akershus avdeling av Fortidsminneforeningen, ble jeg bedt om å lage en uttalelse til meldingen. P.g.a. store utskiftninger i styret ble det ikke tid til å diskutere de relativt radikale forslag jeg kom med, men jeg tillater meg å sende mine kommentarer direkte og håper de har interesse i det videre arbeid:

Utvalget hadde et meget vidt og omfattende mandat og meldingen omfatter hele spekteret innen kulturminnevern og tar opp en rekke viktige temaer. Det er i meldingen fremmet en mengde gode forslag til forbedringer og alt i alt må jeg si det er et imponerende arbeid som er utført. Gjennomgående mener jeg at utvalget har pekt på de viktige problemene og har kommet med gode forslag til forbedringer. Jeg vil imidlertid få komme med noen kommentarer der jeg mener meldingen har svakheter:

1. Generelt

Etter mitt skjønn er det en svakhet at utvalget ikke har prioritert forslagene klarere. Jeg tror det er blitt litt for mange "fromme ønsker" om mer midler og bedre koordinering og mer kontakt osv. I stedet ville jeg anbefalt en oppsummering og konklusjon i form av et forslag til en handlingsplan på maksimalt 10 punkter for å rette opp de største svakheter i kulturminnevernet.

2. Hva er målet med kulturminnepolitikken?

Etter min oppfatning har utvalget i alt for liten grad forsøkt å definere hvor man vil hen med kulturminnepolitikken, og jeg tror mindretallet har et poeng her som flertallet burde tatt mer alvorlig. I meldingen sies en del om at kultuminnearbeidet må forsterkes og forbedres, men hvor vil man hen? Hva er god forvaltning av et kulturminne? Dette er ikke akademisk prat, men faktisk et spørsmål vi på grunnplanet i kultuminnearbeidet stadig møter.

Utvalget drøfter selvsagt hva et kulturminne er og legger til grunn en temmelig vid definisjon. En så vid definisjon betyr at svært mye vil kunne være kulturminner og det følger derav at forvaltningen av kulturminnene må variere sterkt. Utvalget burde benyttet anledningen til å kategorisere kulturminner og drøftet hva som er god forvaltning av hver kategori. Det er selvsagt stor forskjell på kulturminner og på deres verneverdi og sjeldenhet. Forvaltningen av landets knapt 30 stavkirker må selvsagt ha en helt annen kvalitet og detaljeringsgrad enn for eksempel områdebevaring etter Plan- og bygningsloven eller bevaring av bygningsanlegg innenfor et landskapsvernområde.

For stavkirkene er kanskje målet at "ikke en flis skal ødelegges", for å sette det litt på spissen, og en god kulturminnepolitikk vil medføre at for slike sjeldne og verdifulle gamle bygninger vil det kreves at kun de fremste håndverkere og de beste spesialister skal tillates å gjøre vedlikeholdsarbeid osv. Dreier det seg derimot om for eksempel leiegårdsbebyggelse på Grünerløkka vil man (måtte) akseptere mye mer av at beboerne selv pusser opp leilighetene og benytter alminnelige håndverkere innendørs. Begge deler kan være god kulturminnepolitikk, men fordi kulturminnene stavkirker og Kristianialeiegårder er så ulike med hensyn på verdi og sjeldenhet, så blir god forvaltning av dem svært forskjellig.

Jeg vil imidlertid her legge til at dersom det fattes en eller annen form for fredning eller bevaringsvedtak, så må det være visse krav til kvalitet og utførelse på vedlikehold etc. Så for å fortsette eksempelet fra Grünerløkka mener jeg det for slike anlegg skulle vært spesifikke krav om spesialkompetanse for håndverkere som vedlikeholder fasaden, eventuelt restaurerer fasaden, og krav til bruk av materialer og detaljer i fasaden som er tro mot bygningenes opprinnelige utseende, også i detaljer. Stiller man ikke i det minste slike krav, så blir et bevaringsvedtak etter min oppfatning redusert til en reguleringsplan med krav til hovedform og størrelse på bygninger, men uten krav til autensitet eller aldersverdi og historisk verdi.

Jeg mener utvalget burde ha diskutert hva problemene egentlig er for de ulike kategorier av kulturminner. Min erfaring etter 30 års relativt aktiv innsats for Fortidsminneforeningen er at det for mange verneverdige beboelseshus så er ikke problemet at eieren ikke ønsker å ta vare på huset, men at han ikke skjønner hvorledes han skal gjøre dette. Mange velmenende eiere "elsker huset sitt i hjel". Det er en tendens til at eierne setter "gammel stil" i høysetet, men samtidig krever at alt skal være "strøket", hvilket betyr fritt for patina. Dermed ser vi mange eksempler på at bevaringsverdige bygninger blir nærmest totalt fornyet, og selv om dette arbeidet er gjort i gammel stil og kanskje med stor innsats av penger, så mister huset i slike tilfeller det aller meste av sin aldersverdi. Vi har opplevd i bevaringsområdet Sagene at Byantikvaren aksepterte at et hus fra ca. 1700 (Maridalsvn.84) ble totalt fjernet og at det i stedet ble bygget en tilnærmet kopi. Om man tillater at bevaringsverdige hus ombygges sterkt, så er en slik kopiering en svært nærliggende tanke for folk flest. For hva er vel forskjellen mellom en ren kopi og et hus hvor kun for eksempel noe av tømmeret i veggene er beholdt, men ikke synlig, og hvor resten er nytt, men holdt i tradisjonell stil?

Utvalget har i sin drøfting av hva som er kulturminner etter min oppfatning lagt for liten vekt på dette med aldersverdi og autensitet. Gamle bygninger som samfunnet ønsker å ta vare på som kulturminner, skal etter min oppfatning per definisjon få "forbli gamle". Altså skal slike bygninger hverken restaureres eller ombygges "i hjel" dersom dette skal kalles god kulturminnehåndtering. Men igjen er det spørsmål om kategorisering, for det er klart at de fleste bevaringsverdige hus skal være i privat eie og bruk, og derfor må samfunnet tillate noen endringer tilpasset nye krav til komfort osv.

Men når man først vedtar en form for fredning eller bevaring, så får samfunnet ta på seg den vanskelige oppgaven det er å definere for hvert enkelt objekt hva (hvilke bygningsdeler/-elementer) skal bevares og hvorfor. Som utvalget er inne på, er det et behov for mye bedre kontakt mellom eiere av fredete og bevaringsregulerte

bygninger osv. og de relevante myndigheter, og et "fredningsdokument" for hvert enkelt objekt vil bidra til å rydde misforståelser av veien og legge grunnlaget for bedre samarbeid mellom eiere og myndigheter.

3. Kulturminneloven og Plan- og bygningsloven

Jeg mener utvalgets forslag om å åpne adgang til å regulere også interiører til spesialområde bevaring etter Plan- og bygningsloven, er et forsøk på å lappe på et problem der en mer radikal forandring er mer nærliggende. Det forundrer meg stadig hvor tilsynelatende viktig det er for kulturminnemyndighetene å holde antall fredete bygninger på et lavt nivå og i stedet skyve ansvaret for fredning over på andre lover og myndigheter, spesielt til Plan- og bygningsloven. Forskjellen mellom "fredet" og "regulert til spesialområde bevaring" er av en eller annen grunn veldig viktig for de profesjonelle innen kulturminnevern, mens folk flest kaller et hus for "fredet", uansett hvilken lovhjemmel som bevaringen er knyttet til. Jeg mener folk flest har fornuften på sin side og beklager at ikke utvalget har kommet med forslag til forenkling av lovverket og til opprydding i vernepraksis.

Av hensyn til forbedring av kommunikasjonen med eierne, brukerne og med folk flest, vil jeg sterkt anbefale at all bevaring av faste kulturminner hjemles i Kulturminneloven og at Plan- og bygningsloven brukes til å regulere strøkets karakter og stiller krav til størrelse, form og bruk av bebyggelse osv. Men kulturminnemyndighetene må da etterleve den praksis de allerede aksepterer for fredete anlegg, nemlig at det reelt finnes ulike fredningskategorier, selv om vi her i landet stadig later som vi ikke har "Grade I" og "Grade II" fredninger slik som i England. Som nevnt i pkt. 2 mener jeg myndighetene pent får påta seg å definere hva som er fredet og bevaringsverdig ved et hvert anlegg, og hvilke krav man stiller til vedlikehold. Dette er en plikt myndighetene må ta på seg å gjennomføre for hvert enkelt objekt og myndighetene må kommunisere innholdet med eieren.

4. Eiere av fredete hus og økonomi

I sentrale strøk er kanskje ikke en alminnelig form for fredning eller, det mer vanlige, regulering til spesialområde bevaring, noe økonomisk problem for eieren. Jeg mener som nevnt at det i større grad burde vært et visst problem, fordi jeg er av den oppfatning at fredning eller bevaring som myndighetspålagt krav, burde ha medført krav om bruk av spesialister og (gjen)anvendelse av detaljer og tradisjonelle materialer osv. som i alle fall delvis vil være fordyrende sammenliknet med vanlig vedlikehold. Men kulturminner har åpenbart også en økonomisk verdi. Man ser at for eksempel bygårder med opprinnelig utseende i behold og leiligheter med stukkatur og svenskeovn osv. blir fremhevet som verdifullt i boligannonser. Derimot vil det selvsagt i en del tilfeller, og særlig utover på landet, være slik at en del bevaringsverdige bygninger ikke lenger har noen funksjon eller fornuftig bruk. Krav om bevaring blir i slike tilfeller en ren utgift for eieren og jeg er enig i at en form for

årlig kompensasjon bør han i så fall ha. I sentrale strøk vil bygninger som ikke lenger kan brukes til sitt opprinnelige formål, for eksempel gamle industribygninger, kornsiloer eller lagerhaller, kunne ha stor verdi ved ombygging til annet formål. Men ved slike saker går fort mye av verneverdigheten tapt, og det er ekstra viktig at man i det nevnte "fredningsdokumentet" har definert hva som er helt basalt å ta vare på (for eksempel siluetten, ytre vegger og tak osv.).

5. Kvalitetskontroll av håndverkere og egenkontroll av eiere

Jeg tror myndighetene bør desentralisere mye av beslutningen til hvorledes et vedlikeholdsarbeid ved et fredet eller bevaringsregulert anlegg skal utføres, til eieren og håndverkeren på stedet. For de fleste kulturminner er det i praksis en slik delegering allerede, om enn kanskje ikke bestemt av noen myndighet. I stedet for å prøve å konstruere et system med sentrale, regionale og lokale myndigheter som liksom skal styre alle detaljer, så er det mye bedre å benytte den løsningen Oljedirektoratet tok i bruk i Nordsjøen for 25 år siden: Egenkontroll.

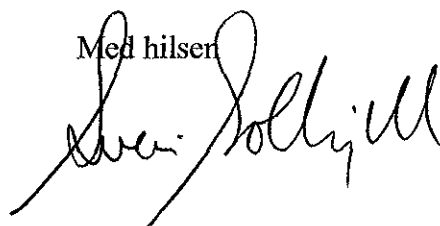
Til arbeid som omfatter det som er definert bevaringsverdig ved et fredet eller bevaringsvedtatt anlegg, så må kravet være at arbeidet skal ledes av en ansvarlig håndverker som har et sertifikat på sin kompetanse. Ikke bare kompetanse til å male, snekre eller mure osv., men til å håndtere bevaringsverdige bygninger. Slike håndverkere må ha en ekstra utdanning, også til å gjøre minst mulig inngrep og beholde patina mest mulig intakt, og hans arbeid må være underlagt en viss revisjon ved tilfeldig kontroll, for eksempel av Veritas. Holder ikke arbeidet faglig mål, så ryker sertifikatet. Eksempelet fra Maridalsvannet, Biermannsgården, forrige uke, som ble maltraktert av et malerfirma, viser hvor viktig det er med en sertifiseringsordning og at et sertifikat åpner forretningsmuligheter for skikkelige håndverkere samtidig som de andre utelukkes.

For at et slikt system med egenkontroll skal virke, så må det for det første opprettes en slik sertifiseringsordning av håndverkere. Det vil dessuten være helt nødvendig med det nevnte "fredningsdokument" og håndverkeren må dokumentere sitt arbeid ved å skrive alt som utføres inn i dette dokumentet (som må være et elektronisk dokument tilgjengelig over internett).

Men aller viktigst er at det for eieren er et økonomisk incitament til å bruke en sertifisert håndverker og ikke bruke en hvilken som helst håndverker. Fradrag for slike utgifter i selvangivelsen vil nettopp gjøre dette attraktivt, og kanskje føre oss dit at eiere av bevaringsverdige hus søker om fredning og av eget tiltak ønsker å bruke sertifiserte håndverkere. Slike håndverkere, som gjør en god jobb hver gang uten at myndighetene blander seg inn, men som samtidig sørger for at myndighetene hele tiden er oppdatert gjennom innholdet i den datafilen hvert objekt har ("fredningsdokumentet"), vil heve kvaliteten i arbeidet med å ta vare på landets kulturminner. Myndigheten må selvsagt drive en viss kontroll av denne egenkontrollen, men ellers bør kulturminnemyndighetene mest drive med offensivt arbeid i form av informasjon og service, dokumentasjon og forskning osv. De helt spesielle anleggene, som stavkirkene, og anlegg som krever arkeologisk utgraving, må

myndighetene ha et ansvar for, men for de aller fleste bygninger mener vi at myndighetene med fordel kan ta i bruk egenkontroll og sertifiserte håndverkere kombinert med elektronisk dokumentasjon.

Med hilsen

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Svein Solli". The signature is written in a cursive style with a large, sweeping initial 'S'.